

کریار و هەناردەى نەوتى هەريئى کوردستان لە بەندەرى جەيهانەوه

04-04-2023

نووسەرەکان

مەحمود بابان

کورتە : هېيى داتاكان لە كانوونى دووهى 2018هوه تاوهكو شوباتى 2023، كۆى نەوتى هەناردەكرای رۆژانه بۆ ئیسرائیل 2 ملیۆن و 935 هەزار بەرمیل بووه. لەكاتێكدا لەهه مان ماوهدا، كۆى نەوتى هەناردەكرای هەريئى كوردستان بۆ یۆنان 8 ملیۆن و 409 هەزار بەرمیل نەوتى رۆژانه بووه

ههولير و بهغداد بههه ريكهوتنن بۇ ههئاردهكردنهوهى نهوتى ههريمى كوردستان و كهركوك له بهندهرى جهيهانهوه بۇ بازارهكانى جيهان، بهلام يهكيك له پرسهكان كه ههنديك له هيژه شيعهكان ئامازهيان بۇ كرد و دهگوتريت له دانوستاندنهكاندا باسكراوه، ههئاردهى نهوتى ههريمى كوردستان بۇ ئيسرائيل بووه، كه بهپي داتاكان له كانوونى دووهى 2018هوه تاوهكو شوباتى 2023، كۆى نهوتى ههئاردهكراوى رۇژانه بۇ ئيسرائيل 2 مليون و 935 ههزار بهرميل بووه. لهكاتيكدا لهههمان ماوهدا، كۆى نهوتى ههئاردهكراوى ههريمى كوردستان بۇ يونان 8 مليون و 409 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه بووه.

بهم شيويهيش لهو ماويهيدا ولاتانى ئهورووپا بهريژهى 76% كپارى نهوتى ههريمى كوردستان بوون، بهشيويهيك به پلهى يهكهم ئيتاليا به ريژهى 34%، بهدوايدا به پلهى دووهم يونان بهريژهى 20% ديت. لهكاتيكدا ئيسرائيل بهريژهى 12% و چينيش بهريژهى 7% به پلهى سيههه و چوارهه نهوتى ههريمى كوردستانى كپيوه.

ئهمهش سههراى ئهه راستييهى كه فرۇشتنى نهوت [له ريگهى كۇمپانيا كهورهكانى بازركانى بوارى وزهى](#) وهك ترهفيگورا، گروپى شيتول، گروپى وزهى ميركوريا و پيتراكه دهكرت، كه ههريمى كوردستان ياخود عيراق نهوتيان پيدهفرۇشيت و ئهه كۇمپانياپانه ئههه ديارى دهكهن كه دوايين ويستگهى نهوتى فرۇشراو چ ولاتيك دهبيت.

لهلايهكى ديكهوه، ههريمى كوردستان له چارهكى چوارهى 2013هوه دهستى بههئاردهكردنى نهوت له ريگهى بهندهرى جهيهانهوه بۇ بازارهكانى جيهان كددوه، بهشيويهيك كه به 4 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه دهستپيكردوهوه، له شوباتى 2023دا كهيشتووهته 456 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه.

ئيتستا، بهپي زانياريهه بلاوكراوهكانى نيو ريكهوتنهكه، ههولير ئيدارهى نهوتهكهى خوى دههات و كۇمپانياى سؤمؤ كارهكانى به بازاركردن و ههئاردهكردنى بۇ بازاره جيهانيهكان له ئهستؤ دهگرئت. ليرههه و بهپشتنهستن به داتا فهريميهكانى كپلهه و سامانهه سروسشتييهكان و سؤمؤ له يهكهم رۇژهه ههئاردهى نهوتى ههريمى كوردستان و كهركوك له بهندهرى جهيهان بۇ بازارهكانى جيهان دهخهينهروو و فؤكهسى سهههكيش لهسهه كپيارانى نهوتى ههريمى كوردستان له كانوونى دووهى 2018هوه تاوهكو شوباتى 2023 دهبيت.

ههئاردهكردنى نهوتى ههريمى كوردستان و كهركوك له بهندهرى جهيهانهوه

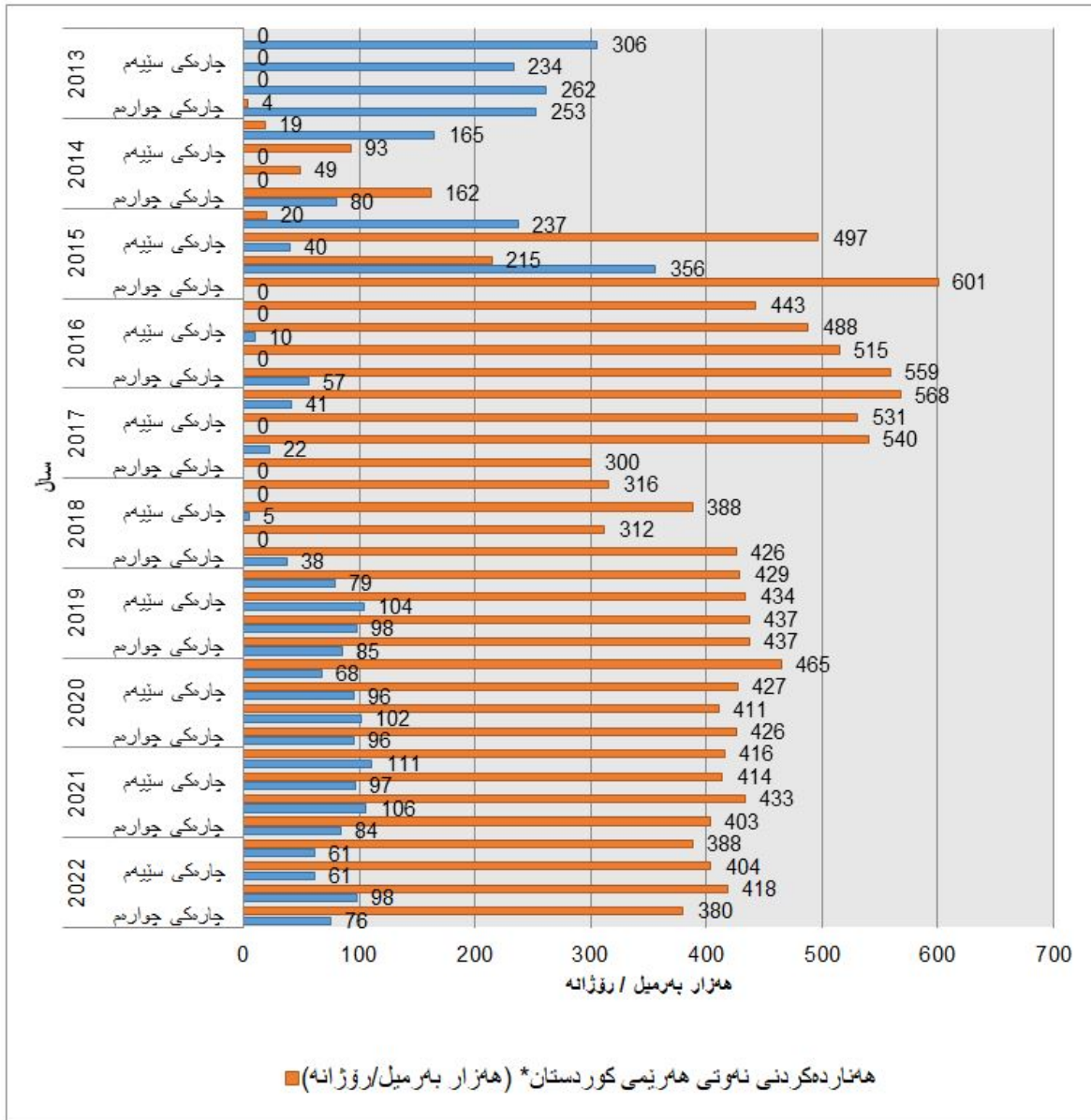
بۇرى عيراق - توركيا، كه لهسالى 1973هوه دروستكراوه، له ماوهى نيوان 2013 تائيتستا نهوتى ههريمى كوردستان گواستووهتهوه بۇ بازارهكانى جهيهان و، هاوشانى نهوهش نهوتى كهركوكى گواستووهتهوه.

ههريمى كوردستان له چارهكى چوارهى 2013هوه ههئاردهى رۇژانهى بۇ بازارهكانى جيهان تهنيا 4 ههزار بهرميل بووه، بهلام پيش راگرتنى ههئاردهكردنى نهوت لهمانگى شوباتى 2023دا 456 ههزار بهرميل رۇژانه بووه.

لهماوهى پينج سالى رابردودا، بهرترين ريژهى ههئاردهكردنى نهوت له چارهكى چوارهى 2015دا بووه، كه رۇژانه گهيشتووهته 601 ههزار بهرميل. بهپيچهوانهى نهوتى ههريمى كوردستانهوه، نهوتى كهركوك لهسههتادا له سهروو 300 ههزار بهرميل نهوتى له ريگهى بهندهرى جهيهانهوه ههئارده دهكرا، بهلام لهچارهكى چوارهى 2022دا كهمبووهتهوه بۇ 76 ههزار بهرميل نهوت له رۇژيكدا، وهكو له گرافيكى يهكهمدا هاتووه.

ئيتستا، كه ههولير و بهغدا له دانوستاندنن بۇ دووباره دهستپيكردنهوهى ههئاردهكردنهوهى نهوت له بهندهرى جهيهانهوه، نزيكهى 10 رۇژه ههئاردهكردن راگيراوه، چاوهروان دهكرت لهكازيرهكانى داهاتوودا دووباره ريكيهونهوه لهسهه دهستكردنهوه به ههئاردهكردنهوهى 500 ههزار بهرميل نهوتى رۇژانه بهشيوزيكى نوئ، كه سؤمؤ له بازارهكاندا مامهلهى دهكات!

گرافیک 1: ھناردەى نەوتى ھەرىمى كوردستان و نەوتى كەركوك لە بەندەرى جەھان 2013 بۆ 2022

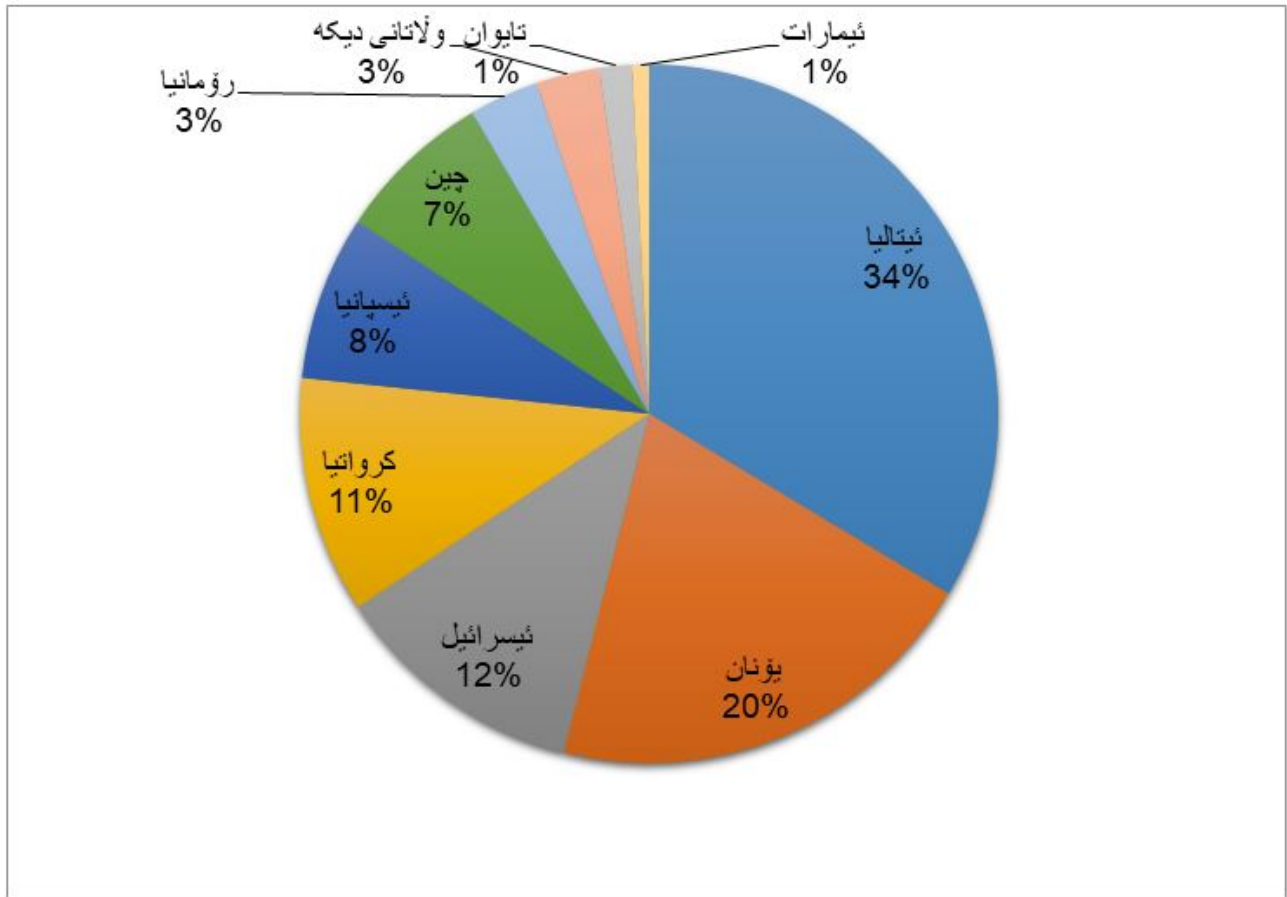

سەرچاوه: وەزارەتى سامانە سەرووشتىيەكان، داتاي كراوه سۆمۆ، ميس

كړپارى نەوتى ھەرىمى كوردستان لە كانوونى دووھمى 2018 ھوہ بۆ شوباتى 2023

بەپىي داتا كۆكراوھەكان، ولاتانى بەكيتى ئەورووپا لە نيوپيشيان دا ھەرىكە لە ئىتالىا، يۇنان، كرواتيا، ئىسپانيا و رۇمانيا لە رىزبەندى سەرھوھى كړپارانى نەوتى ھەرىمى كوردستان وەكو لە گرافىكى بەكەمدا ھاتووه. گرافىك 2: رىزبەندى ولاتانى كړپارى نەوتى ھەرىمى كوردستان لە كانوونى دووھمى 2018 بۆ شوباتى 2023.

گرافیک 2: ریزبندی ولاتانی کریاری نهوتی هریمی کوردستان له کانوونی دووهمی 2018 بو شوباتی 2023.

سەرچاوه: پلەر، میس.

سەرچاوه: پلەر، میس

ههروهه، به پێی داتاكانی كپلەر و میس له بارهی ئه و ولاتانهی مانگانه نهوتی هریمی كوردستانیان كریوه، له شوباتی ئه مسالدا ئیسرائیل به پلهی یه كهم دیت به 248.6 ههزار بهرمیل، ئیتالیا به پلهی دووهم به 125 ههزار بهرمیل، چین به 73.2 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه به پلهی سێیهم دیت. لهكاتیكدا له كانوونی دووهمی 2023دا، كرواتیا به كپینی 171.2 ههزار بهرمیل به پلهی یه كهم، ئیتالیا به كپینی 125 ههزار به پلهی دووهم و ئیسرائیل به پلهی سێیهم دیت به كپینی 64.4 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه.

له لایهکی دیکهوه، به تیکرا له 2022دا ئیتالیا به 139 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، یونان به 94.9 ههزار بهرمیل و ئیسرائیل به 68.4 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، به پلهی یه كهم، دووهم و سێیهم دین.

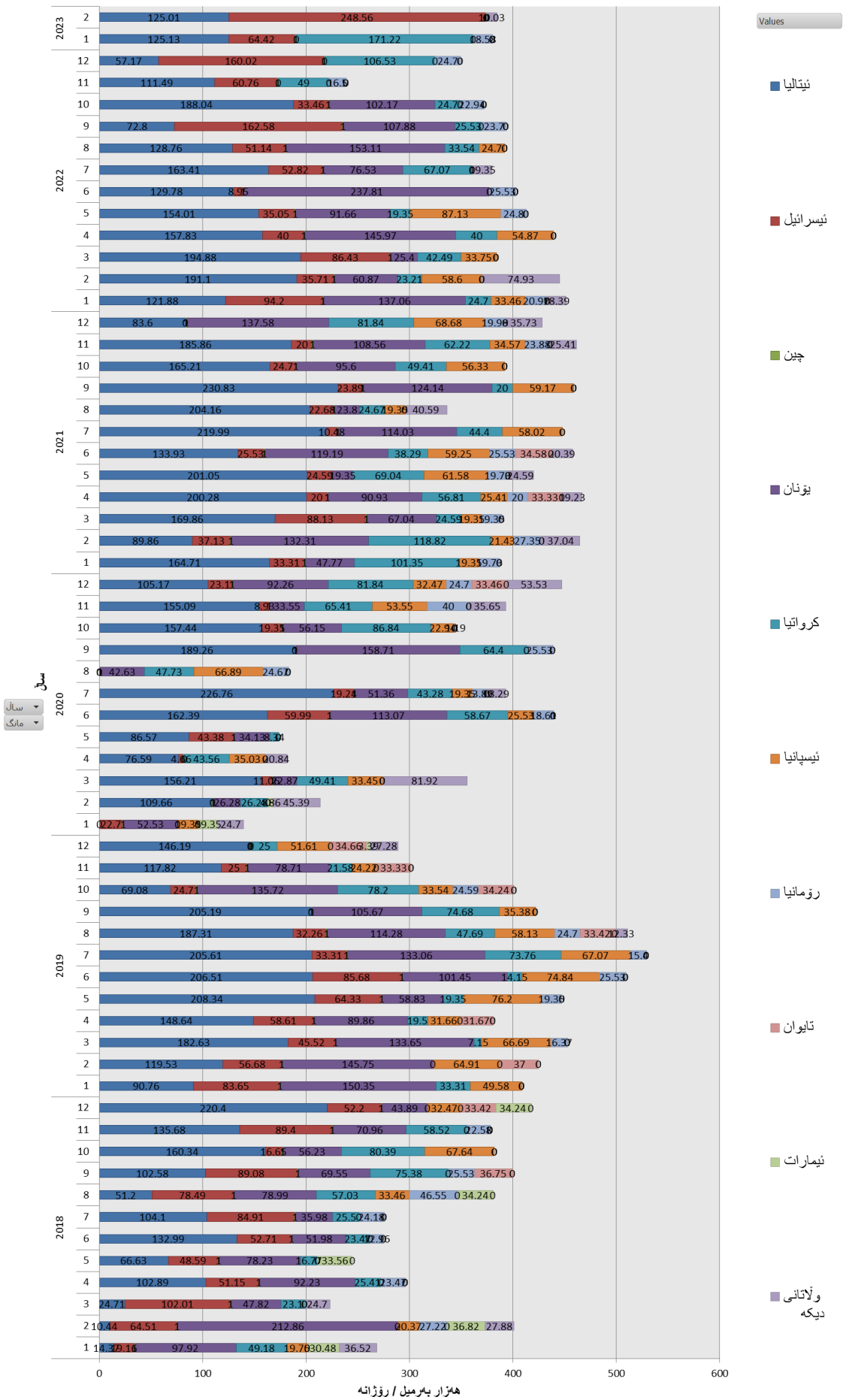
ههروهه، له سالێ 2021دا به تیکرا ئیتالیا به 170 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، یونان به 90 ههزار بهرمیل نهوت، كرواتیا به 57.6 ههزار بهرمیل نهوت و ئیسپانیا به 41.9 ههزار بهرمیل نهوتی رۆژانه، به پلهکانی یه كهم تاوهكو چوارهم دین.

له بارهی تهواوی داتاكان بۆ ئه و ولاتانهی نهوتی هریمی كوردستانیان له مانگی یه کی 2018وه تاوهكو شوبات ئه مسال كریوه. بڕوانه گرافیکی خوارهوه. نیشاندهری كپیارانی نهوتی هریمی كوردستان له ماوهی پینچ سالێ رابردوودا

کوٹای

پابندبوون بهم شیوازه نوییهی بهرئوهبردنی نهوتی ههرئمی کوردستان دوو لیکهوتهی دهبیت، بهکهمیان لهرووی تابوورییهوه داهاتی کوپانیا نهوتیهکان و بگره ههرئمی کوردستان زیاتر دهکات، بههوی نهمانی نهو جیاوازییهی له نرخی نهوتی ههرئمی کوردستان و نرخی جیهانییهکان ههبوو.

دووهمیان، لیکهوته سیاسییهکهیهتی لهسهر ههرئمی کوردستان به رادهستکردنی به سوومو بو بازارکردن و فرۆشتنی نهوت، نهگهر بهرئوهبردنی کو پروسهکانی دیکهی په یوهست به پیشهسازی نهوت نهبرئتهوه بهغدا، بهتاییهتیش گریهستی کیلگه نهوتیهکان و تومارکردنی کوپانیا نهوتیهکان.

ههروهها، لهوانهشه ههناردهکردنهوهی نهوت لهریگهی بهندهری جیهان بو لهمهودوا گوپانکاری بهسهردا بیت بو نمونه بری ههناردهکردنی نهوتی کهرکووک زیاتر بگریت و بری ههرئمی کوردستان کهمبگریتهوه، نهگهر بهغدا یاخود سوومو کونترولی پروسهی ههناردهکردن بهتهواوی بگریته دهست.

ههروهها، خالیکی دیکهش که بهپنی زانیارییهکان له ریکهوتنهکهوه گرنکه ناماژهی بو بکهین گرهنتی جیهجیکردنی نیوهروکی ریکهوتنهکهیه له روژانی دوا ریکهوتن و داهاتوودا وهک نهوهی هاتووه، چونکه گوپانکارییهکان خیرا روودهات له عیراق، لهسهروو ههموویانهوه نهگهر سوومو نهوتهکه ههنارده بکات و کپاری بو بدوزئتهوه و نهوتهکه ههنارده بکات، چ گهرهنتیهک ههیه که پارهکه بخاته سهر نهو ههژماره بانکییهی ههرئمی کوردستان دهسهلاتی بهسهردا ههیه؟ که نه گهرهنتیهش یهکیک له پرسه سهرهکییهکان و درئزهدان به کوپوونهوهکان بو گهشتنه ریکهوتن.

لهکوٹاییدا، قوناخی دوا برپارهکهی دادگا ICC و ریکهوتنی ههولیر و بهغدا گوپانکاری لهو کوپانیا و بازرگانانه دهکات که نهوتی ههرئمی کوردستانیان دهکری. نهمه سهرهپای گوپانکاری لهریزهندی ولتانییش که نهوتی ههرئمی کوردستان دهکری وهکو له گرافیکی دووهمداهاتووه، نهویش بههوی نهوهی چیدیکه نهوتی ههرئمی کوردستان بهو جیاوازییه زورهی نهوتی عیراق و برینت نافروشریت و کوپانیا بازرگانیهکانی کپنی نهوت له بهندهری جیهان ناتوانن جیاوازییهکانی نیوان ههولیر و بهغداد لهسهر نهو پرسه بقوزنهوه، نهگهر ریکهوتنهکان بکهوینته بواری جیهجیکردنهوه! ههروهکو چون دهبیت نهوش لهبهرچاوبگرین که مهنتیقی هیز و بالادهستی هیز حکومهدهکات، نهوهکو ریکهوتنهکان له جیهان، بهتاییهتیش له روژهلاتی نیوهپاست که به قوناخی دارپشتنهوه و بنیاتنهوهی په یوهندییهکاندا گوزهر دهکات.